

Josep RUAIX

Estudis de llengua

Barcelona: Claret, 2016, 504 p., 22,50 €.

Ens trobem davant d'un recull d'articles publicats dins la revista *Llengua Nacional* entre els anys 1998 i 2015, aplegats per ordre d'aparició, que ara s'ofereixen poc o molt actualitzats i ampliat. Aquest conjunt de trenta-dos estudis aprofundeix en qüestions lingüístiques diverses, com es pot veure en els diferents blocs amb què s'agrupen en l'índex sistemàtic: temes introductoris, ortografia, lèxic, estilística i sintaxi. (En aquesta ressenya deixem la sintaxi per al final, ja que considerem que constitueix el bloc més important del volum.)

El primer dels dos treballs introductoris es titula «Valoració del sistema normatiu actual» (cap. 1). S'hi parla, entre altres, dels principis que haurien de regir la nostra normativa (unitat, personalitat i dignitat), que duu RuaiX a condemnar la no distinció entre *per* i *per a*. En un altre capítol (cap. 8), també de caire general, el tractadista valora la segona edició del DIEC i, ja entrant en el vessant gràfic de l'idioma, ens ofereix els capítols «Punts conflictius d'ortografia» (cap. 26) i «El problema del guionet» (cap. 32), en què aplica els principis esmentats i corregeix la grafia *oficial* d'alguns mots (a remarcar, però, que algunes de les propostes de millora enumerades ja són normatives a hores d'ara).

Els cinc capítols sobre lèxic donen solucions a usos incorrectes. Molt original en el nostre panorama és el capítol «Italianismes» (cap. 18), en què denuncia usos com *Livorno* o *Mantova* per *Liorna* i *Màntua*, respectivament, però també «al punt de» en el sentit de *fins al punt de*. En «Citacions incorrectes d'altres llengües» (cap. 17) aborda aspectes com l'ús incorrecte que es fa de les consonants dobles en mots italians (hom n'hi treu o n'hi posa de més): cal escriure *risotto*, *peperoncini*, *lasagna*, *fettuccine*, *attrezzo*, *Quattrocento*, etc. D'exemples amb errors en la utilització de mots, locucions, etc. del llatí o de l'italià se'n donen moltíssims (cent trenta per al primer, seixanta-set per al segon), més que no pas de les altres llengües citades sumades (l'anglès, en canvi, hi apareix ben poc representat). Això es deu, sens dubte, al fet que molts dels exemples provenen de la lectura o de la correcció de textos lligats a la condició eclesiàstica de l'autor, de què resulten sovint contextos poc corrents fora de l'àmbit de les ciències religioses.

En el capítol «Dubtes de lèxic» (cap. 28) l'autor discuteix l'admissibilitat d'algunes unitats lèxiques. Proposa, per exemple, per a «botellon», «morbo» i «sonar a» les solucions *botellot* (o *ampollot*), *morbositat* i *semblar*, però accepta el nom *silló* ('tipus de seient'). En «Errors de lèxic» (cap. 27) recull 230 usos incorrectes, com l'ús del plural en expressions com «donar les culpes» per *donar la culpa* o «carregar-se-les»

per *carregar-se-la* (que també traduiria el castellà «pringar», p. 388), la utilització del singular en «viure en el llimb» per *viure en els llimbs* o la de l'article en «fer la tertúlia» per *fer tertúlia*. Interessants algunes de les traduccions proposades: *ròneg* per a «cutre», *desmanegat* per a «desgarbat». Així mateix condemna «*ni cas*» en «*X no fa ni cas* del Parlament» per *X no fa cap cas* (o *gens de cas*) *del Parlament*. (Ho aprofitem per a mencionar la defensa que fa, en un altre capítol (el 24), de la genuïtat de la doble possibilitat de *cap* i *gens de* davant molts noms no comptables, malgrat l'oposició d'algun tractadista: Ruai admet l'indefinit *cap* davant noms com *ganes*, *gràcia*, *por*, *pressa*, *importància*...). De vegades, però, l'ús erroni es troba en el significat atorgat a la unitat lèxica o el context en què s'aplica, com és el cas de la inadequació consistent a quantificar superlatius («més definitiva», «més preferibles», «molt frenètica», «tan immens», «molt perplex», «prou unànime» o «més exhaustives»), entre molts altres fenòmens esmentats en «Impropietats lèxiques» (cap. 20).

Entrant ara a comentar breument els capítols sobre estilística, ressaltarem que són particularment didàctics per als estudiants de periodisme o per a qualsevol que escriuï, que faran ben fet de parar esment en la detecció de zeugmes (cap. 19), cacofonies, repeticions i redundàncies (cap. 21), d'incoherències (cap. 22) o d'ambigüïtat i desordre en la col·locació dels elements oracionals (cap. 23). Les «Qüestions de concordança» (cap. 7) constitueixen un exhaustiu estudi en què l'autor aporta —com sempre— profusió d'exemples de tota mena de concordances i discordances en el marc oracional o sintagmàtic. Com en tot el llibre, els analitza i, si escau, en proposa alternatives («No seria pas jo el primer a meravellar-se de... » > ... *el primer a meravellar-me de...* p. 109; «Adjunt us envio la còpia de...» > *Adjunta us envio la còpia de...* p. 113). Per l'originalitat i la profunditat, destacarem «Verbs de narrador» (cap. 6), de gran interès per als escriptors. El gramàtic moianès hi distingeix entre verbs de narrador propis (dins els quals estableix diverses categories, representades per elements com *dir*, *comentar*, *opinar*, *aclamar*, *manar*, *pensar* i *sentir*), els pròxims als propis (del tipus *invitar*, *contradir*, *afegir*) i els habilitats ocasionalment com a verbs de narrador («"Pel jovent!"», va brindar», p. 83). Tot seguit ofereix exemples d'usos abusius, com el consistent a oferir un complement directe a més del missatge («—Puc tocar-lo? —demanà permís en Lluís», p. 88, per ...*demanà en Lluís*).

El bloc sobre sintaxi és aquell que cridarà més l'atenció dels especialistes. Els disset estudis aborden qüestions relacionades amb les perífrasis i, sobretot, amb el funcionament dels pronoms febles i de les oracions relatives. Cal afegir-hi uns articles, més o menys breus, entorn d'expressions temporals o sobre determinats elements gramaticals, com *tot* (cap. 3), *cap* / *gens (de)* (cap. 24, ja esmentat), *de* regit (cap. 10) o de tota mena de conjuncions (cap. 31). Els tres capítols sobre expressions temporals són breus i aborden aspectes molt concrets, com és ara l'admissibilitat de «a mitjan» (cap. 9, signat juntament amb Carles Riera) i de la construcció «d'aquí mig any» (cap. 11) o la utilització de l'article definit en les fórmules de datació (cap. 2). Així, considera igualment bons *a mig setembre*, *a mitjans de setembre* o *a mitjan setembre*; però no recomana aquesta darrera construcció davant noms femenins: *a mitja setmana* però **a mitjan setmana* (p. 145). Condemna, això sí, amb argumentada contundència, el gir *d'aquí mig*

any i, d'altra banda, es mostra partidari de mantenir la típica correlació de preposicions en *d'aquí a mig any* i similars; quant a l'ús de la preposició simple o contracta davant els anys en la datació de documents, distingeix entre els numerals que van de 1100 a 1999 (en què aconsella *de*) i els altres (en què aconsella *del*).

Pel que fa a les perífrasis, Ruaix estudia les perífrasis factitives i similars (com les permissives o prohibitives). En el capítol 13 aprofundeix en l'elisió del pronom que integra originàriament un verb pronominal, reflexiu o recíproc quan aquest forma part, com a infinitiu, de les esmentades perífrasis (ampliant així un treball de Joan Bastardas i Parera): «L'espetec del llamp feia estremir la terra» (p.188), i no pas ... *feia estremir-se la terra*; «No el van deixar casar» (p. 189), i no pas *No el van deixar casar-se*. En el capítol 14 analitza les transformacions que tenen lloc en tals perífrasis (p. 197): *Deixo que ell llegeixi* > *El deixo llegir* > *Li deixo llegir el meu llibre*.

A més de tocar els pronoms febles en els dos capítols esmentats, Ruaix s'hi endinsa en quatre capítols més. En «Una combinació de pronoms febles admissible?» (cap. 4) pren el relleu a una recerca prèvia de Carme Vilà i Comajuan (*El parlar de la Plana de Vic*) al voltant d'usos com «No *se* m'acostis» per *No te m'acostis*. Demostra que tenen un gran abast geogràfic i hi cerca una explicació. Dens i extens (p. 41-76) és «Límits en l'ús dels pronoms febles 'en', 'hi'» (cap. 5), en què el gramàtic considera les raons gramaticals o estilístiques que fan convenient de substituir pels esmentats elements o de no fer-ho. Tracta dels fenòmens d'ultracorrecció i analogia, o de la confusió amb altres pronoms i també de la influència del francès en la utilització dels pronoms adverbials. En «Qüestions sobre pronoms febles» (cap. 30), aborda altres clítics i altres construccions, com l'anticipació pronominal: «El pare *em* va aconseguir convèncer que m'havia equivocat» (> *El pare va aconseguir convèncer-me (o convence'm) que m'havia equivocat*, p. 428). Tampoc no recomana l'elisió del pronom *ho* en frases encapçalades per *com* del tipus «La categoria d'història de la llengua és notòriament problemàtica, com demostra una bibliografia expressa i com confirma el fet que...» (> ... *com ho demostra... com ho confirma...*, p. 433).

Amb relació a les oracions de relatiu, estudia en el capítol 15 tant els casos de relatiu sintètic com els de relatiu amb prolepsis; en el 16, els pleonasmes dins tals subordinades, i en el 25, certes relatives sense verb. Anomena sintètiques les oracions de relatiu en què «manca algun element dels que, segons la lògica gramatical, hi correspondrien» (p. 203). En trobem exemples fins i tot en Carles Riba: «Ha crescut enormement la massa de lectors, dels interessats per la literatura; i dins ella, el grup dels qui apassiona la poesia pura» (> ... *el grup d'aquells a qui apassiona la poesia pura*, p. 204). Ruaix considera aquesta construcció poc formal, com també la prolepsis consistent en l'anticipació d'una preposició («Les burles i les processons sempre tornen d'allà on surten», expressió recollida per J. Espunyes > ... *sempre tornen allà d'on surten*, p. 206) o el pleonasma, prou conegut, en relatives amb *que* àton.

En el capítol 25, d'altra banda, aposta –amb Albert Jané– per no suprimir el verb en construccions com «Quatre cotxes bomba a Bàssora i a la rodalia fan una setantena de morts, entre els quals una vintena de menors» (p. 360) >... *morts, entre els quals hi ha una vintena de menors* (o bé ... *morts, entre ells (o entre aquests) una vin-*

tena de menors, malgrat que tal elisió sigui corrent en italià o en francès. Finalment, en «Relatius i interrogatius defectuosos» (cap. 29), aborda punts poc coneguts, com l'anglicisme sintàctic en l'ús de *qui* interrogatiu en «qui deu a qui?» (>*qui deu i a qui?*, p. 422) o de *qui* relatiu en «... qui pacten són els socialistes...» (p. 417). Vegeu, a tall de mostra, què diu Ruaix sobre la darrera construcció: «el pronom relatiu *qui*, morfològicament invariable –a semblança del que passa amb els corresponents pronoms francès [*qui*] i italià [*chi*] i a diferència del castellà *quien/quienes*–, pot funcionar com a subjecte del verb *ser* en plural, però no dels altres verbs, llevat que es tracti d'una oració equacional [...]; per això en aquests exemples hi ha una manca de concordança, que es pot arreglar posant el verb en singular o bé canviant el pronom simple *qui* pel compost *el qui* i variants > [...] Però *qui pacta* (o *els qui pacten*) són els socialistes catalans...» (p. 417-418).

Algú trobarà que el nostre tractadista és de vegades massa primmirat, o li podrà retreure algun detall teòric o algun terme, una manera de dir a estones *demodée* i, sobretot –i amb molta raó– el fet de no incloure en cap de les seves obres un índex de matèries. Tanmateix, creiem també inqüestionable l'agudesia de les observacions i explicacions, la seva capacitat d'analitzar aspectes desconeguts amb una lògica implacable, de sintetitzar qüestions molt complexes i d'exposar-ho tot amb mestria i claredat, fins a escriure un conjunt de gran utilitat per al professorat de llengua en general i imprescindible per als correctors en particular, que hi trobaran un bon guiatge en la detecció de tota mena de dèficits de llengua, de redacció o d'estil en un nombre aclaparador de fragments reals que molts donarien per bons (fragments que, d'altra banda, se serveixen ben referenciats, actitud honrada i valenta que pot tenir el seu cost). Tot això reconeixent, com avisa en concloure el capítol 15, que els seus «judicis, explicacions i propostes no sempre seran compartits per tothom, ja que depenen d'un determinat sentit lingüístic» (p. 74).

Que Ruaix fos triat per a revisar la *Gramàtica del Català Contemporani* o per a assessorar la gramàtica de l'IEC ja són dades prou eloqüents per a entendre la valoració creixent que està rebent l'obra d'un dels filòlegs vivents amb un coneixement més profund i extens de l'idioma, i amb més independència de criteri, més enllà del seu fabrisme. En constitueix una nova prova aquest volum, una peça més que encaixa perfectament dins la constel·lació de la seva vasta obra¹, que avança en cercles concèntrics fins a assolir els graus de maduresa i amplitud que han fet del seu autor el gramàtic més conegut i consultat del país, i un dels *homenots* que, sia des de la didàctica elemental sia des de la recerca subtil, més han contribuït a la dignificació de la nostra llengua.

Jaume Macià i Guilà
descripció

1. Vegeu les nostres ressenyes d'*Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* (II) en *Els Marges*, set. 1995, i del *Nou diccionari auxiliar en Revista del Col·legi [Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya]*, juliol 2012 (en línia).